

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-137>

УДК 339.9

ВПЛИВ АФРИКАНСЬКОЇ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ НА ЕКОНОМІЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ ТА РОЗВИТОК АФРИКИ

THE IMPACT OF THE AFRICAN CONTINENTAL FREE TRADE AREA ON ECONOMIC INTEGRATION AND DEVELOPMENT IN AFRICA

Варламова Марія Леонідівна

кандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>

Кузьменко Єгор Геннадійович

студент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4403-4089>

Приймак Євгеній Олександрович

студент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7279-6565>

Varlamova Maria, Kuzmenko Yehor, Pryimak Yevhenii
Vasyl' Stus Donetsk National University

Статтю присвячено аналізу Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA) на економічну інтеграцію, соціальний розвиток та економічний прогрес країн Африки. Досліджено роль AfCFTA у стимулюванні внутрішньоконтинентальної торгівлі, залученні іноземних інвестицій, зниженні залежності від зовнішніх ринків, створенні єдиного ринку, розширенні виробничих потужностей та підвищенні конкурентоспроможності африканських підприємств. Особливу увагу приділено дослідженню впливу інтеграційних процесів на зайнятість, доступ до базових соціальних послуг і зменшення нерівності. Визначено виклики, зокрема нерівномірний економічний розвиток, слабку інфраструктуру, торговельні бар'єри та інституційні обмеження. Запропоновано шляхи їх подолання через гармонізацію політик, зміцнення інституційної бази та інтеграцію соціальних аспектів. Це посилюватиме сталий розвиток Африки, посиленню інтеграції ринків континенту та підвищенню ролі в глобальній економіці.

Ключові слова: економічна інтеграція, AfCFTA, зона вільної торгівлі, торговельні бар'єри, інфраструктура, інвестиції, торгівля, тарифи.

The study examines the impact of the African Continental Free Trade Area (AfCFTA) on economic integration, social development, and economic progress in African countries. The research highlights the significance of AfCFTA in fostering intra-African trade, attracting foreign investments, and reducing dependence on external markets. The study also explores how AfCFTA contributes to the establishment of a unified market, the expansion of production capacities, and the enhancement of the competitiveness of African enterprises. Particular attention is given to the initiative's effects on employment, access to basic services, and the reduction of inequality among the population. The research employs a comprehensive methodological approach, including quantitative analysis of economic indicators and qualitative evaluation of policy impacts. The methods used allowed for a detailed examination of trade flows, social metrics, and institutional dynamics, revealing both progress and persistent challenges in implementing AfCFTA. Key challenges identified include uneven economic development, inadequate infrastructure, residual trade barriers, and institutional constraints that hinder the realization of AfCFTA's full potential. The results underscore the necessity of addressing these challenges through policy harmonization, strengthening institutional frameworks, and integrating social considerations into development strategies. These findings provide insights into how AfCFTA can further drive sustainable development, foster deeper integration of African markets, and enhance the region's role in

the global economy. The practical value of this study lies in offering actionable recommendations for policymakers, businesses, and development organizations seeking to maximize the benefits of AfCFTA and overcome obstacles to its effective implementation. By focusing on a balanced approach that combines economic, social, and institutional perspectives, the study emphasizes the transformative potential of AfCFTA for achieving long-term growth and prosperity across the continent. The findings are particularly relevant for formulating strategic initiatives aimed at enhancing regional cooperation and ensuring equitable economic opportunities for all member states.

Keywords: economic integration, AfCFTA, free trade area, trade barriers, infrastructure, investments, trade, tariffs.

Постановка проблеми. Актуальною стратегією підвищення конкурентоспроможності країни є її активна інтеграція з іншими країнами регіону, економіки яких є взаємопов'язаними або мають спільні невирішені проблеми. Економічна інтеграція для країн Африки є досить актуальною через низький рівень внутрішньої торгівлі, недостатньо розвинену інфраструктуру та значну залежність від експорту сировини. Впровадження Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA) спрямоване на розвиток внутрішньоконтинентальної торгівлі, збільшення доданої вартості та залучення інвестицій. Однак, реалізація цих цілей стикається з викликами, такими як слабка інфраструктура, регуляторні бар'єри та нерівномірний розвиток країн-членів.

Враховуючи ці обмеження, виникає необхідність вивчити особливості розвитку AfCFTA та визначити шляхи подолання структурних бар'єрів, які перешкоджають економічному зростанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам регіональної економічної інтеграції країн Африки присвячено чимало праць. Зокрема, дослідники підкреслюють важливість AfCFTA для економічного розвитку Африки. Ксендзук В. В., Власюк Т. О. та Поліщук О. С. зосереджуються на викликах неокolonізації, що гальмують прогрес, та необхідності інституційного зміцнення. Базалюк О., Яценко О., Резнікова Н., Бібла І., Карасова Н., Ніценко В. аналізують роль міжнародної інтеграції у добробуті країн, вказуючи на потребу узгодження політик.

Мейфа Ф. досліджує наслідки деколонізації, наголошуючи на структурних проблемах, а Вапмук С. і Мухаммед Дж. розглядають перспективи AfCFTA, акцентуючи на усуненні бар'єрів і розвитку інфраструктури. Усі роботи підтверджують значний потенціал AfCFTA, але підкреслюють потребу у співпраці між країнами.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний прогрес у впровадженні Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA), зали-

шаються невирішені аспекти, які потребують подальшого дослідження. Зокрема, недостатньо вивчено ефективність впровадження цієї угоди у контексті її впливу на ключові економічні, торговельні та соціальні показники. Важливо також комплексно проаналізувати політику AfCFTA, зосереджуючи увагу на цілях, які прагнуть досягти країни-учасниці, існуючих викликах, а також уже досягнутих результатах. Окрім цього, необхідно розробити рекомендації, спрямовані на вдосконалення реалізації AfCFTA.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз впливу Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA) на економічний розвиток Африки. Робота спрямована на виявлення викликів, що постають перед країнами-учасниками AfCFTA, та пропонує рекомендації для усунення бар'єрів, покращення економічної співпраці і стимулювання розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграційні процеси є важливим інструментом економічного розвитку, сприяючи розвитку торгівлі, залученню інвестицій і підвищенню рівня життя. Для Африки економічна інтеграція є ключем до подолання ізоляції, розширення доступу до світових ринків і зміцнення регіональної співпраці. Вона забезпечує розвиток інфраструктури, конкурентоспроможності та сталого зростання, створюючи фундамент для довгострокового економічного прогресу та стабільності [3.]

Деколонізації у ХХ столітті стали поштовхом до формування інтеграційних об'єднань. Незважаючи на політичну незалежність, багато країн залишилися економічно залежними від колишніх метрополій, досі мають економіку спрямовану на експорт сировини та слабку промисловість. Політична нестабільність і нерівність, спричинені колоніальним минулим, стимулювали країни Африки до об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем [1; 4].

Характеризуючи розвиток інтеграційних процесів в Африці, слід звернути увагу на існування субрегіональних об'єднань. Серед

ключових інтеграційних організацій Африки – ECOWAS, UMA, EAC і SADC, які спрямовані на вирішення локальних проблем. У 2002 році Африканський Союз (АС) замінив Організацію африканської єдності, ставши платформою для миру, економічного зростання та демократії. Головним досягненням АС стало створення Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA), що об'єднала 54 країни [6].

AfCFTA спрямована на створення єдиного ринку для товарів, послуг і капіталу, скасування мит на 90% товарів і зменшення нетарифних бар'єрів, що має посилити економічне зростання та конкурентоспроможність африканських економік. Ключові інструменти AfCFTA включають правила походження для преференційної торгівлі, панафриканську систему платежів, Африканську торгову обсерваторію, гармонізацію митних політик і розвиток інфраструктури для ефективної інтеграції.

Очікується, що AfCFTA збільшить внутрішньоконтинентальну торгівлю на 52,3% завдяки скасуванню мит. Ініціатива сприятиме індустріалізації, створенню регіональних ланцюгів доданої вартості та підвищенню конкурентоспроможності африканської продукції на глобальних ринках. Також прогнозується, що до 2050 року економіка Африки досягне \$29 трильйонів, а населення – 2,5 млрд. осіб. [2].

Досягнення AfCFTA включають ратифікацію угоди більшістю країн Африканського Союзу, запуск операційної фази у 2019 році та початок торгівлі у 2021 році. З 46 країн, які подали тарифні пропозиції, 38 вже затверджено. Преференційна торгівля розпочата між такими країнами, як Гана, Кенія, Єгипет і Руанда. Запроваджено механізм моніторингу усунення нетарифних бар'єрів.

Оцінка ефективності діяльності AfCFTA на сучасному етапі є важливим кроком, який

дозволить не лише підсумувати досягнуті результати, але й визначити напрями подальшого покращення механізмів реалізації угоди [7].

Згідно з графіком (рис. 1), створення Африканського Союзу (АС) у 2002 році та Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA) у 2019 році стали важливими етапами економічного розвитку Африки. До утворення АС ВВП залишався стабільним на рівні 0,7 трлн доларів США. Створення АС сприяло зростанню, яке досягло 2,65 трлн. дол. США у 2014 році.

Після спаду в 2016 році до 2,24 трлн доларів AfCFTA, запроваджена у 2019 році, надала новий поштовх економічній інтеграції, сприяючи відновленню та досягненню 3 трлн доларів у 2022 році. Мета збільшення економіки Африки до 29 трлн. дол. США до 2050 року підкреслює значення AfCFTA як ключового інструменту для стимулювання торгівлі, інвестицій та створення доданої вартості.

Графік (рис. 2) відображає зміну частки ВВП країн Африки у світовому ВВП за 1995–2022 роки. До створення Африканського Союзу (АС) у 2002 році частка знижувалася до 2% у 2000 році, що свідчить про слабку позицію регіону. Після утворення АС частка зростає до піку в 3,36% у 2014 році, демонструючи позитивний вплив інтеграційних процесів.

Однак подальше зниження до 3% у 2019–2022 роках відображає структурні проблеми та глобальні виклики. Запровадження AfCFTA у 2019 році стало ключовим етапом для зміцнення економічних зв'язків, стимулювання торгівлі та створення конкурентоспроможної економіки на глобальному рівні.

Згідно з графіком (рис. 3), середній рівень ВВП на душу населення в Африці до 2002 року залишався на рівні 1,1 тис. дол. США. Створення Африканського Союзу (АС) у 2002 році

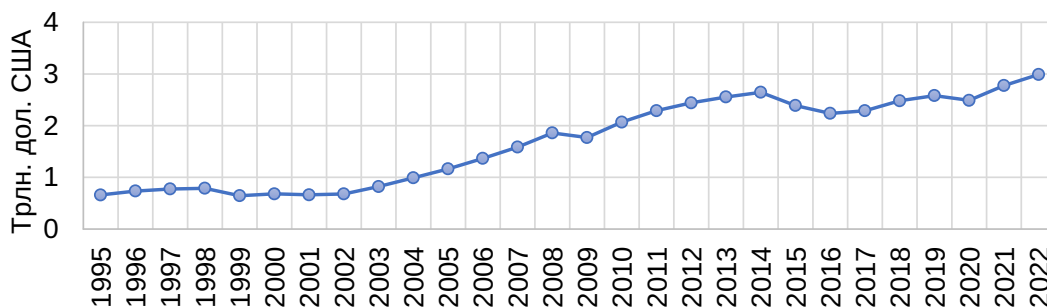


Рис. 1. Динаміка зміни загального рівня ВВП країн – учасниць AfCFTA в період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації World Bank Data [9]

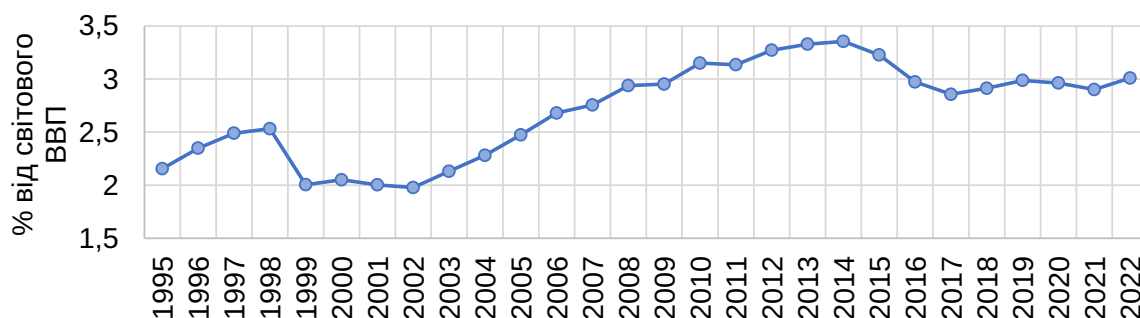


Рис. 2. Динаміка зміни частки загального рівня ВВП країн – учасниць AfCFTA у світовому ВВП у період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації World Bank Data [9]

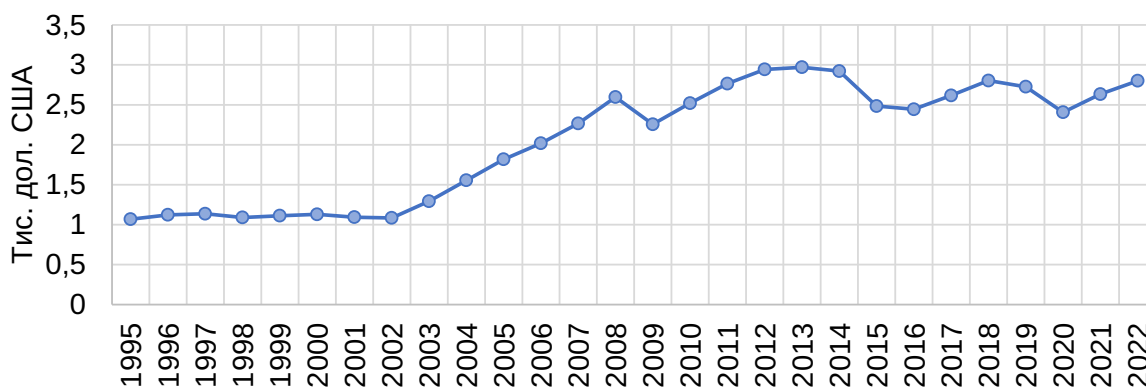


Рис. 3. Динаміка зміни середнього рівня ВВП на душу населення країн – членів AfCFTA в період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації World Bank Data [9]

сприяло зростанню до 3 тис. дол. США у 2014 році, підтверджуючи позитивний вплив інтеграційних ініціатив.

Після 2014 року показник знизився до 2,8 тис. доларів у 2022 році. Впровадження AfCFTA у 2019 році має стимулювати економічний розвиток, але глобальні кризи та структурні проблеми підкреслюють необхідність реформ і посилення інтеграції.

Згідно з графіком (рис. 4), обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Африку залишалися низькими до створення Африканського Союзу (АС) у 2002 році, досягнувши 30,5 млрд. дол. США у 2005 році. Після утворення АС інвестиції зросли до піку в 173,1 млрд. дол. США у 2011 році завдяки інтеграційним зусиллям. З 2012 року відбулося зниження до 73,7 млрд. дол. США у 2018 році через глобальні виклики та внутрішні проблеми. Впровадження AfCFTA у 2019 році сприяло відновленню інвестицій, які зросли до 130,9 млрд. дол. США у 2022 році, підтверджуючи ефективність AfCFTA у покращенні інвестиційного клімату.

Згідно з графіком (рис. 5), частка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у ВВП країн-членів AfCFTA варіювалася у 1995–2022 роках. До створення Африканського Союзу (АС) у 2002 році показник був низьким, досягнувши 3,57%. Після утворення АС частка прямих іноземних інвестицій зросла до піку в 7,09% у 2011 році завдяки інтеграційним ініціативам. У 2012–2018 роках частка ПІІ знизилася до 2,94% через глобальні кризи. Впровадження AfCFTA у 2019 році сприяло відновленню показника, який досяг 4,38% у 2022 році, підтверджуючи роль AfCFTA у стимулюванні інвестицій.

Згідно з графіком (рис. 6), динаміка внутрішньоконтинентального експорту країн-членів AfCFTA у 1995–2022 роках свідчить про значну залежність від зовнішніх ринків. До створення Африканського Союзу (АС) у 2002 році внутрішній експорт був низьким, поступово зростаючи після його утворення. У 2010–2014 роках відбулося збільшення внутрішньоафриканської торгівлі, однак її обсяги залишалися меншими, ніж

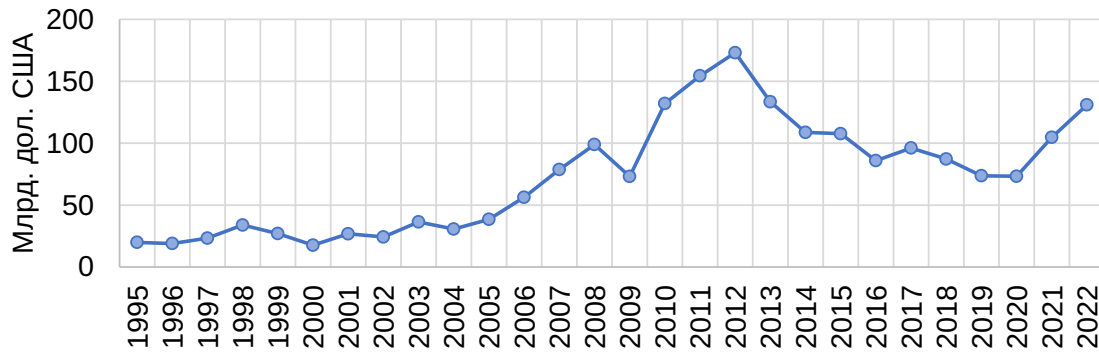


Рис. 4. Динаміка абсолютного обсягу прямих іноземних інвестицій країн – членів AfCFTA в період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації World Bank Data [9]

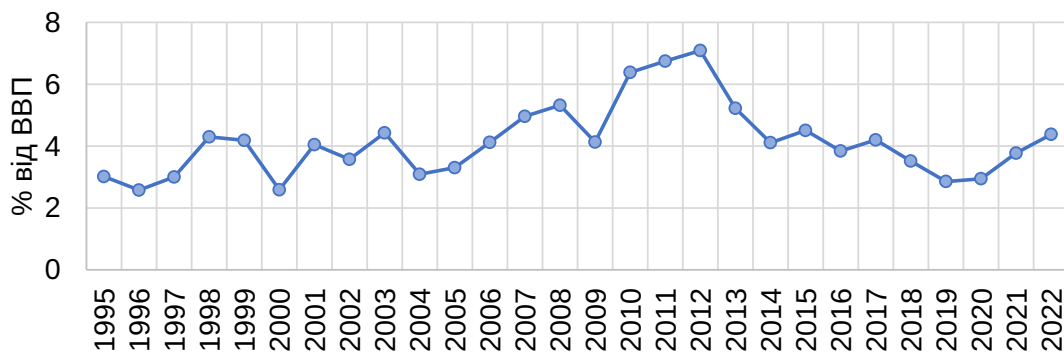


Рис. 5. Динаміка частки прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі ВВП країн – членів AfCFTA в період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації World Bank Data [9]



Рис. 6. Динаміка внутрішньоконтинентального експорту країн – членів AfCFTA та експорту за його межі в період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації Observatory of Economic Complexity [5]

зовнішній експорт. Впровадження AfCFTA у 2019 році стабілізувало внутрішній експорт, вказуючи на усунення торговельних бар'єрів. Проте досягнення цілей AfCFTA щодо збільшення внутрішньої торгівлі на 52,3% потребує значних інвестицій у інфраструктуру та виробництво.

Графік (рис. 7) ілюструє динаміку імпорту країн AfCFTA у 1995–2022 роках. Внутрішньоконтинентальний імпорт залишався низьким на початку періоду, демонструючи слабку ринкову інтеграцію. Створення АС у 2002 році сприяло його поступовому зростанню, зокрема у 2010–2014 роках, хоча



Рис. 7. Динаміка внутрішньоконтинентального імпорту країн – членів AfCFTA та імпорту з-за його меж у період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації Observatory of Economic Complexity [5]

обсяги залишалися меншими за зовнішній імпорт. Впровадження AfCFTA у 2019 році стабілізувало внутрішній імпорт завдяки зусиллям зі скасування мит, проте зовнішній імпорт домінує. Для значущого прогресу потрібні розвиток інфраструктури, узгодження політик та стимулювання регіональної торгівлі.

Графік (рис. 8) ілюструє динаміку середнього рівня індексу людського розвитку (ІЛР) країн-членів AfCFTA у 1995–2022 роках. На початку рівень ІЛР був стабільно низьким – близько 0,44 у 1995 році. Після створення Африканського Союзу у 2002 році показник почав поступово зростати, досягнувши 0,56 у 2015 році, що свідчить про позитивний вплив інтеграційних ініціатив. Однак після 2015 року зростання сповільнилося, стабілізувавшись на рівні 0,56 у 2022 році. Це підкреслює наявність структурних бар'єрів, які гальмують подальший прогрес, незважаючи на запуск AfCFTA у 2019 році.

Попри загальну позитивну динаміку досліджуваних показників, континент стикається з викликами, такими як недостатній розвиток інфраструктури, технологічне відставання, слабка промислова база, нерівномірний економічний розвиток, низький рівень внутрішньоафриканської торгівлі та залежність від зовнішніх ринків. Для їх подолання необхідно розвивати транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру, стимулювати регіональне виробництво, гармонізувати митні процедури, залучати іноземні інвестиції та посилювати інституційну спроможність. Ці заходи сприятимуть економічному розвитку та зміцненню позицій Африки на світовому ринку.

Висновки. Створення AfCFTA є визначальним етапом в економічній інтеграції Африки. Створення найбільшої у світі зони вільної торгівлі, яка об'єднує 55 країн і має на меті стимулювати внутрішньоконтинентальну торгівлю, інвестиції та розвиток регіональних

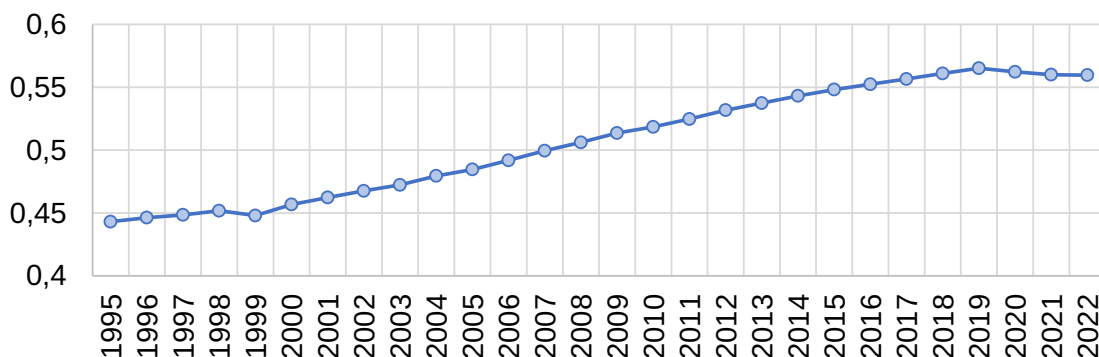


Рис. 8. Динаміка середнього рівня індексу людського розвитку країн – членів AfCFTA в період 1995–2022 років

Джерело: побудовано автором на основі аналітичної інформації United National Development Programme [8]

виробничих ланцюгів. Створення Африканського Союзу у 2002 році та запуск AfCFTA у 2019 році стали ключовими рушіями економічного зростання, про що свідчать позитивні зміни у показниках торгівлі та ВВП.

Однак, прогрес регіону обмежується слабкою інфраструктурою, відсутністю гармонізації економічних політик та нерівномірним розвитком країн. Попри плани збільшити внутрішньоконтинентальну торгівлю на 52,3% і підвищити ВВП континенту до 29 трильйо-

нів доларів до 2050 року, успіх цих ініціатив залежить від вирішення низки структурних викликів.

Для цього необхідні інвестиції в транспортну, енергетичну та цифрову інфраструктуру, зміцнення інституційних можливостей, усунення митних і нетарифних бар'єрів та розвиток промисловості. Реалізація цих заходів дозволить Африці стати конкурентоспроможним економічним центром і забезпечити зростання добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ксендзук В.В., Власюк Т.О., Поліщук О.С. Неоколонізація Африки: безпеково-військовий та економічно-інвестиційний аспекти інструментів впливу іноземних держав. 2023.
2. African Union. Agenda 2063: The Africa We Want. URL: <https://au.int/en/agenda2063/overview> (дата звернення: 09.12.2024).
3. Bazaluk O., Yatsenko O., Reznikova N., Bibla I., Karasova N., Nitsenko V. International Integration Processes Influence on Welfare of Country. *Journal of Business Economics and Management*. 2022. Vol. 23. № 2. P. 382–398. DOI: <https://doi.org/10.3846/jbem.2022.16228>.
4. Meifa F. The effects of decolonization in Africa. 2014. URL: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:58912583> (дата звернення: 09.12.2024).
5. Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en> (дата звернення: 09.12.2024).
6. Wapmuk S., Muhammed J. The African Continental Free Trade Area (AfCFTA) And Regional Economic Integration: Prospects And Challenges. *Zamfara Journal of Politics and Development*. 2022. Vol. 3. № 1.
7. African Continental Free Trade Area (AfCFTA). URL: <https://au-afcfta.org/> (дата звернення: 09.12.2024).
8. United National Development Programme. Human Development Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> (дата звернення: 09.12.2024).
9. World Bank Group. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 09.12.2024).

REFERENCES:

1. Ksenzuk, V. V., Vlasjuk, T. O., Polishchuk, O. S. Neokolonizatsiia Afryky: bezpekovo-viiskovy ta ekonomichno-investytsiinyi aspekty instrumentiv vplyvu inozemnykh derzhav [Neocolonization of Africa: Security-Military and Economic-Investment Aspects of Foreign States' Influence Tools]. 2023.
2. African Union. Agenda 2063: The Africa We Want. URL: <https://au.int/en/agenda2063/overview> (accessed: 09.12.2024).
3. Bazaluk, O., Yatsenko, O., Reznikova, N., Bibla, I., Karasova, N., Nitsenko, V. International Integration Processes Influence on Welfare of Country. *Journal of Business Economics and Management*. 2022. Vol. 23. № 2. P. 382–398. DOI: <https://doi.org/10.3846/jbem.2022.16228>.
4. Meifa, F. The effects of decolonization in Africa. 2014. URL: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:58912583> (accessed: 09.12.2024).
5. Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en> (accessed: 09.12.2024).
6. Wapmuk, S., Muhammed, J. The African Continental Free Trade Area (AfCFTA) And Regional Economic Integration: Prospects And Challenges. *Zamfara Journal of Politics and Development*. 2022. Vol. 3. № 1.
7. African Continental Free Trade Area (AfCFTA). URL: <https://au-afcfta.org/> (accessed: 09.12.2024).
8. United National Development Programme. Human Development Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI> (accessed: 09.12.2024).
9. World Bank Group. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (accessed: 09.12.2024).